

Nieuwsbrief

Vlinderwerkgroep Drenthe

16e jaargang no.1 - april 2007

Uitnodiging Voorjaarsbijeenkomst

Maandagavond **23 april 2007** in café/restaurant
'de Westerburcht' Hoofdstraat 7 te Westerbork

Het begint om 19.30 uur agenda:

1. Opening
2. Vlinderprojecten
Jelle de Vries
3. "Vlinders in Frankrijk"
Dia-serie Joop Verburg
4. Pauze met aan het eind de verloting.
Hebt u zelf zaken die u kunt missen en leuk zijn
voor de verloting neem ze dan mee!
5. "Vlinders kijken op 30 vierkante meter"
Foto-serie Henk Bosma
6. Sluiting
Het streven is om het programma rond 21.30 uur
officieel af te ronden, waarna nog gelegenheid
is om uw eigen "plaatjes" te laten zien en na te
praten.

www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl

de webstek voor alle vlinderliefhebbers in Drenthe,
stuur uw kopij met plaatjes aan:
nieuws@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

gentiaanblauwtje foto: Hilly Tepper

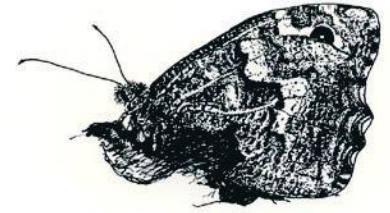
Redactie

Leden:

- Pauline Arends
- Roelof Blaauw
- Hindrik Lanjouw
- Jelle de Vries
- Willeke Ketelaar

Eindredactie:

- Ate Dijkstra

heivlinder tekening Ate Dijkstra

Kopij voor de najaarseditie graag voor 15 november 2007
inleveren per:

e-mail: nieuwsbrief@vlinderwerkgroepdrenthe.nl
of Willeke Ketelaar, Kastanjelaan 5, 9422 JB Smilde
tel: 0592-413073

kommavlinder
foto:
Hilly Tepper

In dit nummer

Van de bestuurstafel	2
Klimaat opwarming	
Minko van der Veen	3
Opmars van het bont zandogje in Drenthe	
Ate Dijkstra	4
Overzicht nachtvlinders 1990 - 2006	
Jelle de Vries	6
Project Heideblauwtje	
Jelle de Vries	8
Overzicht dagvlinders 2006	
Jelle de Vries	10
Het gentiaanblauwtje in 2006	
Jelle de Vries	12
"De hei- en kommavlinder tellen"	
Hilly Tepper	14
Vlinders van La Palma en Nieuw Zeeland	
Ate Dijkstra	15

Van de bestuurstafel

Minko van der Veen

Een vraagstuk dat de laatste bestuursvergaderingen regelmatig op de agenda staat, of waarover we spontaan met elkaar in discussie raken, is dat van de prioriteitenstelling.

Waarop moeten we ons als werkgroep (vooral) richten? Eigenlijk zouden we graag alles willen maar we beseffen ook dat we daarvoor 'menschkracht' te kort komen.

citroenvlinder op geranium foto Minko van der Veen

Zeker de laatste paar jaren is vooral het project 'Heide- en Veenvlinders' dat veel aandacht heeft gekregen. Ik bedoel daarmee het inventariseren van natuurgebieden op de vlindersoorten die het maar matig doen om het zo maar eens te zeggen. Gentiaanblauwtje, Kommavlinder, Heivlinder, Aardbeivlinder, Veenbesparelmoervlinder, Veenbesblauwtje, Veenhooibeestje en (helaas) nog wel enkele soorten.

We weten dat we met het voortzetten van deze projecten terreinbeheerders maar zeker ook veel van onze leden een plezier doen. We zijn dan ook vast besloten hiermee door te gaan.

Maar ondertussen zou het beeld kunnen ontstaan dat de 'gewone' soorten, ik bedoel de soorten die het gelukkig (nog?) wel goed doen ons minder zouden interesseren. Niets is echter minder waar. Ook al die 'witjes' die in uw tuin vliegen en die u onderweg overal ziet vinden wij nog altijd even belangrijk.

We zijn en blijven geïnteresseerd in het voorkomen van alle soorten en alle kilometerhokken van Drenthe. Alleen op die manier kunnen we ons een beeld vormen van hoe het met ze gaat.

Vanuit de statuten van onze werkgroep worden onze doelstellingen als volgt verwoord:

- *het organiseren en stimuleren van vlinderonderzoek voor wetenschappelijke doeleinden en ten dienste van natuurbehoud en milieubeheer*
- *het gevraagd en ongevraagd verstrekken van beheersadviezen met betrekking tot vlinderbeheer aan terreinbeherende instanties*
- *het vastleggen van de resultaten van het vlinderonderzoek in een databestand*
- *het openbaar maken van de onderzoeksresultaten in een of meer publicaties, speciaal in de vorm van een boekwerk met verspreidingskaarten van de in Drenthe voorkomende vlinders*

Ook al is het nog maar enkele jaren geleden dat onze schitterende atlas 'Dagvlinders in Drenthe' verscheen, we hebben op onze laatste vergadering toch al weer eens voorzichtig vooruit gekeken naar de volgende.

We realiseren ons dat voor een volgende verspreidingsatlas de inzet van heel veel leden, zeker ook veel nieuwe, nodig zal zijn. Mensen die allemaal enthousiast met vlinders in de weer zijn, en die hun waarnemingen doorgeven.

dagpauwoog op sleedoorn foto: Minko v/d Veen

Natuurlijk het liefst via het formulier dat wij hier speciaal voor hebben ontwikkeld en dat te downloaden is vanaf onze website. Maar ook meldingen uit Drenthe die, tegenwoordig veelal online, aan de Vlinderstichting worden doorgegeven komen bij ons terecht.

Namens het bestuur wens ik iedereen een goed vlinderjaar met veel genoteerde en ingestuurde waarnemingen!

Minko van der Veen
(secretaris)

Klimaat opwarming

Minko van der Veen

Er gaat tegenwoordig bijna geen dag voorbij of u wordt op TV of in de krant geconfronteerd met de gevolgen van de opwarming van onze aarde. Niet in de laatste plaats wordt dan vaak de mens zelf als invalshoek gekozen: Zijn we nog wel veilig achter onze dijken, of komt er ooit nog wel eens weer een Elfstedentocht?

Maar de opwarming heeft natuurlijk ook gevolgen voor onze flora en fauna. Menigeen zal geneigd zijn te denken dat voor de vlinders de opwarming toch zeker wel 'een geschenk uit de hemel' is.

landkaartje op distel foto: Minko v/d Veen

Toch blijkt dit veel genuanceerder te liggen zo was te lezen in het laatste blad 'Vlinders' van de Vlinderstichting. Voor de vlinder zelf (het volwassen stadium van het insect) gaat het inderdaad deels zeker op, maar als ei, rups en pop ondervindt de vlinder meer nadelen dan voordelen van de opwarming.

boomblauwtje foto: Minko v/d Veen

Om dit in te kunnen zien moeten we het klimaat op veel kleinere schaal bekijken, niet op macro maar op meso of zelfs microschaal.

Het weer in een bergvallei of in een bos is het mesoklimaat, dat op de vierkante meter of kleiner het microklimaat. Een vlinder heeft dus tijdens zijn volwassen stadium te maken met het mesoklimaat en als ei, rups en pop met het microklimaat. Veel vlindersoorten leggen hun eitjes op grassen en lage planten.

Voor soorten die als ei, rups of pop op de grond in de strooisellaag overwinteren is de temperatuur dicht bij de grond dan ook van grote invloed op hun groei.

citroenvlinder
vrouwkje
foto:
Minko v/d Veen

Tijdens het overwinteren zelf zal de kou, ook een strenge vorst, geen probleem zijn. De problemen ontstaan pas wanneer de temperatuur weer zodanig is gestegen dat de planten weer gaan groeien.

De rupsen zullen nu voor hun opwarming de meer kale plekken met dood droog materiaal gaan opzoeken. Ze doen dat omdat deze plekkjes sneller opwarmen in de zon. Maar deze plekken zijn steeds moeilijker voor ze te vinden omdat de grassen sneller groeien en dus de kale plekken zeldzamer worden.

Bovendien zal de verdamping met al dat groen hier veel hoger liggen dan op de kale plekken. Verdamping onttrekt warmte aan de omgeving met als gevolg een lagere temperatuur.

atalanta foto:
Minko v/d Veen

Overigens is niet alleen de temperatuur hier de oorzaak van, ook de grote hoeveelheden stikstof in de lucht zorgen voor een sterke bemesting en dus groei van de grassen.

Ook het evenwicht tussen de rupsen en hun natuurlijke roofvijanden (met name de sluipwespen) valt in het nadeel van de rupsen uit. De sluipwespen in hun witte cocons moeten het juist minder van stralingswarmte van de zon hebben maar meer van een hogere luchttemperatuur. Bij een ongunstig microklimaat voor vlinders komen zo de sluipwespen eerder uit dan de rupsen verpoppen en kunnen zo de rupsen van de vlinders parasiteren.

De soorten die als vlinder overwinteren kampen niet met bovengenoemde problemen. De afgelopen week (medio maart) was het macroklimaat ons gunstig gezind en konden we bijna alle overwinteraars al weer bewonderen. Van verschillende kanten waren er meldingen van Citroenvlinders, Kleine vossen, Dagpauwogen, Gehakkelde aurelia en ook de Atalanta overleefde deze winter.

De opmars van bont zandoogje (*Pararge aegeria*) in Drenthe.

Ate Dijkstra

Veel plant – en diersoorten gaan achteruit. Het is echter niet allemaal kommer en kwel. Er zijn ook soorten die het wel goed doen. Meestal is daar wel een goede verklaring voor. Soms is de reden volstrekt onduidelijk.

Een voorbeeld van dat laatste is het bont zandoogje.

Het bont zandoogje is een bruin gekleurde vlinder met vooral op de bovenzijde van de voorvleugel een onregelmatig patroon van gele vlekjes. Het is een soort van open plekken in vochtige bossen op enigszins voedselrijke gronden en kleinschalige landschappen met houtwallen en houtsingels.

bont zandoogje foto: Jelle de Vries

Het bont zandoogje vliegt in twee of drie generaties. De eerste generatie vliegt van eind maart tot midden juni met een top midden mei. De vroegste melding voor Drenthe is 25 maart (Dijkstra et al, 2002).

De tweede generatie vliegt van midden juni tot begin september. In gunstige jaren is sprake van een derde generatie die tot eind oktober kan vliegen. De laatste waarneming voor Drenthe is 23 oktober.

Bij de mannetjes van bont zandoogje is sprake van twee strategieën om een vrouwtje te verschalken. Een deel van de mannetjes gedraagt zich territoriaal. Het territorium is meestal een open zonnige plek in het bos.

Een ander deel van de mannetjes gaat actief op zoek naar een vrouwtje en patrouilleert langs bospaden, bosranden, houtwallen enzovoort. Deze mannetjes zijn ook donkerder. Ze nemen daardoor sneller warmte op die hun in staat stelt veel in de schaduw te vliegen.

De nectarbehoefte van het Bont zandoogje is niet zo groot. De voornaamste nectarplanten in Drenthe zijn sporkenhout, braam en boerenwormkruid. De belangrijkste waardplanten van het bont zandoogje zijn grassoorten die in of in de omgeving van het bos groeien zoals boskortsteel, reuzenzwenkgras, eenbloemig parelgras en verder soorten als ruwe smele, zwenkgras, pijpenstrootje, kweek en kropbaar.

De eerste drie genoemde grassoorten komen niet of nauwelijks (reuzenzwenkgras) in Drenthe voor. De overige grassoorten zijn in Drenthe zeer algemeen. Het zijn ook geen typische grassoorten voor bos.

Het bont zandoogje overwintert als pop. Ongeveer 10% van de rupsen verpopt zich niet. Deze overwinteren verscholen tussen de graspollen.

In Nederland is het bont zandoogje een zeer algemene standvlinder. Hij ontbreekt alleen in het gebied van de grote rivieren, Noord- en Zuid-Holland, de Achterhoek en delen van Friesland. (Bos et al, 2006) In sommige van deze gebieden (Veluwe, Achterhoek) kwam de soort voor 1980 wel voor maar na 1980 niet meer.

Wat Drenthe betreft kwam bont zandoogje met name in Noordwest – en Zuidwest - Drenthe voor. Deze gebieden sluiten aan bij een groter verspreidingsgebied dat het slagenlandschap van de Friese wouden, de Stellingwerven en het Groninger Westerkwartier omvat. In Noordwest-Drenthe kwam hij vooral voor ten westen van de lijn Smilde-Assen-Vries-Eelde-Yde en in Zuidwest- Drenthe ten westen van de lijn Diever- Wapserveen-Frederiksoord. (figuur 1)

De afgelopen jaren komen er steeds meer meldingen uit andere delen van de provincie. In eerste instantie konden die meldingen worden afgedaan met de mededeling dat het om zwervers ging.

Nu blijkt dat het gaat om een echte areaaluitbreiding. Ter illustratie : in de hokken die gedurende de periode 1989 – 1991 zijn geïnventariseerd is de soort in de periode 2002-2005 in 164 hokken voor het eerst waargenomen.

bont zandoogje foto: Jelle de Vries

De soort heeft inmiddels grote delen van de provincie gekoloniseerd.

De gegevens over 2006 zijn nog niet beschikbaar maar laten een verdere opmars zien. Naar de reden van deze areaaluitbreiding kan men alleen gissen. Aan de waardplanten kan het niet liggen. Waardplanten zoals kweek, kropbaar en zwenkgras waren in het verleden ook al zeer algemeen.

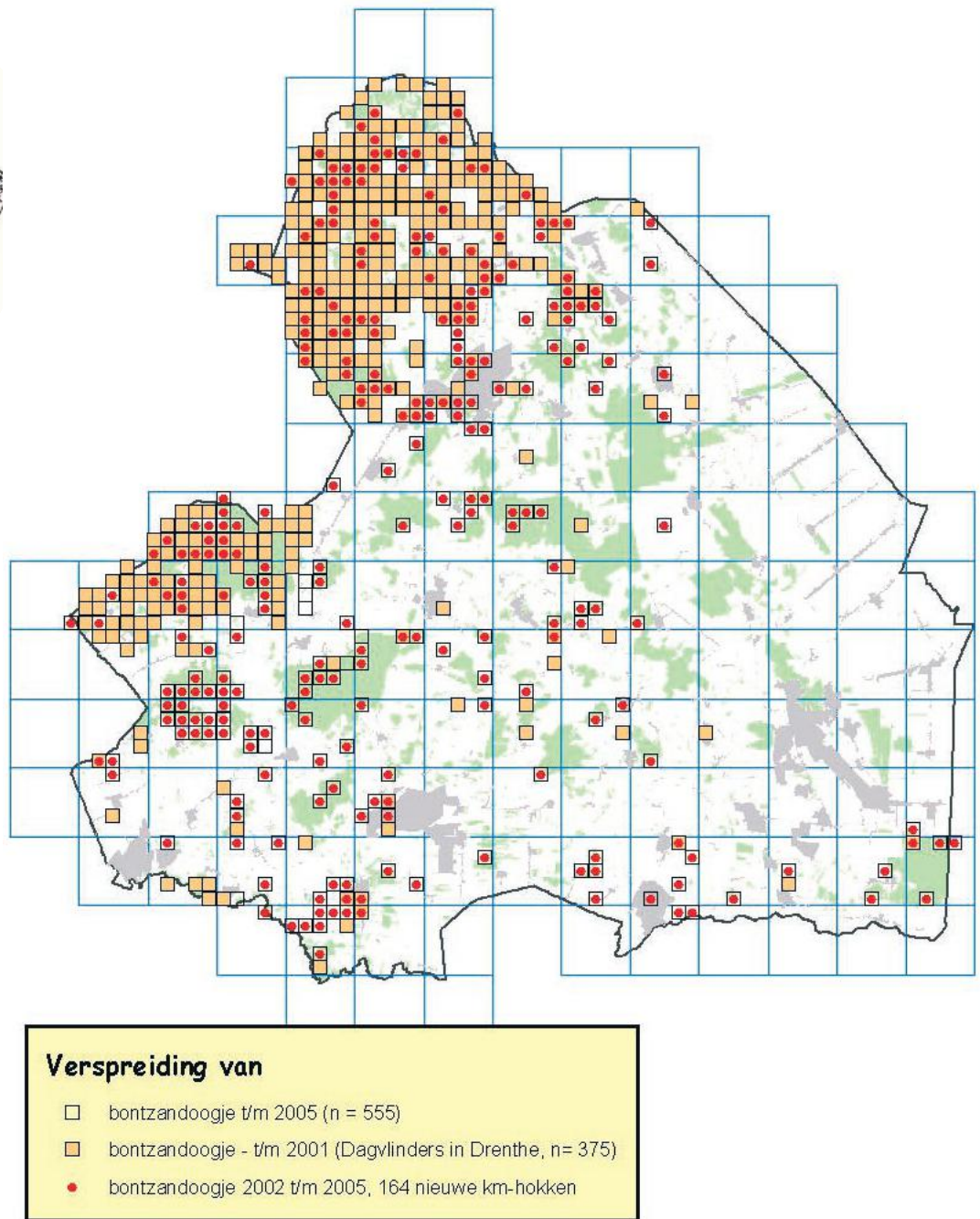
Het zal vermoedelijk altijd een raadsel blijven waarom de soort in ogenschijnlijk geschikte gebieden, zoals ondermeer het stroomdal van de Drentsche Aa, niet of nauwelijks voorkwam maar deze gebieden nu in een snel tempo worden gekoloniseerd.

bont zandoogje
tekening: Ate Dijkstra

figuur 1

Figuur 1 Verspreiding van bont zandoogje (*Pararge aegeria*) in Drenthe in de periode 1989-2001 en waarnemingen uit de periode 2002-2005.

De toename van het bont zandoogje is overigens geen typisch Drents fenomeen.

Ook elders in Nederland en zelfs in Europa (Groot-Brittannië, Denemarken, Polen) neemt de soort toe (Bos et al, 2006). Klimaatverandering zeggen sommigen. Dat is volgens mij een doodoener waarmee tegenwoordig elke verandering in de natuur wordt verklaard.

Literatuur

Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C.van Swaaij, I. Wynhoff, De Vlinderstichting, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea.- Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey- Nederland Dijkstra, A.C.J., J. de Vries & B.J.Hoentjen, 2003. Dagvlinders in Drenthe. Voorkomen en verspreiding 1990-2001.

Overzicht nachtvlinders in 2006

Jelle de Vries

St Jansvlinder. J.13.36 en J.1.21.

Van 6 mensen hebben we dit jaar waarnemingen ontvangen. In 8 km hokken telden ze samen 81 vlinders. Hindrik Lanjouw staat aan de top met 55 vlinders op 12 juli in het Westerholt / Scheebroek. De vliegperiode bij ons was van 2 juli – 20 juli.

st jansvlinder foto:Pauline Arends

St Jacobsvlinder. J.1.27. en J. 13.1.

Van de St Jacobsvlinder zijn zowel vlinders als rupsen gemeld. Negen mensen melden 74 vlinders en er zijn honderden / duizenden rupsen gezien. De meeste vlinders zag Roelof Blaauw n.l. 30 st op 31 mei bij Veenhuizen. De vliegperiode was van 20 mei – 21 juli. Rupsen werden in juli gezien. De waarnemingen geven (nog) geen duidelijk beeld van het ontwikkelingsverloop van de soort.

metaalvlinders foto: Pauline Arends

Metaalvlinder. J.1.11. en J.13.27.

Totaal 32 vlinders zijn gemeld van de metaalvlinder. De vliegperiode was van 30 mei tot 20 juli en opmerkelijk is dat één nakomer gezien is op 7 oktober. Een tweede generatie? Ook opmerkelijk dat op 6 juni, in de Zure Venen, waar toen 15 vlinders rondvlogen, twee kleurslagen zijn gezien. De 'normale' groene vlinders maar ook enkele bruine vlinders.

Pijlstaarten in 2006.

Doodshoofdvlinder. J.4.36.

Eén vlinder gemeld door Harrie Hendriks in zijn tuin in Emmermeer op 22 augustus. Km-hok 256-535.

Ligusterpijlstaart. J.4.6.

Twee stuks dit jaar. Eén in Zuidlaren, de andere in Dalen (Kina Mekkes).

Dennenpijlstaart. J.3.19.

Gevangen in de vlinderlamp op 27 mei bij het boomkroonpad. Een actie van SBB t.b.v. 1001 soortendag. Km-hok 246-552.

Glasvleugelpijlstaart. J.4.35.

Eén vlinder in de tuin bij Roelof Blaauw in Norg. Op 25 sept.

Kolibrievlinder. J.13.19.

Bijna iedereen heeft wel één of méér vlinders in zijn tuin gehad. Nog nooit zoveel als dit jaar. Totaal 57 stuks gemeld. De eerste op 20 juli.

juli	4 st
aug.	35 st de top!
sept.	8 st
okt.	4 st

de laatste op 7 okt.

Jan en Annie rocks zagen op 31 augustus 4 st fourageren in Zwartemeer.

Aafke Medema zag een vlinder zelfs fourageren in de regen!

Groot avondrood / olifantsrups. J. 3.15. en J.3.8.

Slechts één rups gezien in Orvelte.

Klein avondrood. L.3.22.

Ook slechts één vlinder in 2006. Dood in de kas bij het Veldstudiecentrum.

Nachtpauwoog. J.5.29. en J. 5.31.

De rupsen zijn diverse keren op heidevelden gevonden.

Pijlstaarten en bloeddropjes periode 1990- 2006

soort		status	2001		2002		2003		2004		2005		2006	
			vlinder	rups	vlinder	rups	vlinder	rups	vlinder	rups	vlinder	rups	vlinder	rups
Windepijlstaart	<i>Agrius convolvuli</i>	T	-	-	-	-	4	-	2	-	1	-	-	-
Doodshoofdv�inder	<i>Acherontia atropos</i>	T	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Ligusterpijlstaart	<i>Sphinx ligustri</i>	S	3	-	2	1	6	2	4	2	-	1	1	-
Dennenpijlstaart	<i>Sphinx pinastri</i>	S	1	-	1	-	2	-	-	-	-	1	2*	-
Lindenpijlstaart	<i>Mimas tiliae</i>	S	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Pauwoogpijlstaart	<i>Smerinthus ocellatus</i>	S	-	-	1	-	1	-	-	-	3	-	-	-
Populierpijlstaart	<i>Laotioe populi</i>	S	-	-	-	-	5	-	-	-	1	-	-	-
Glasvleugelpijlstaart	<i>Hemaris fuciformes</i>	S	2	-	2	-	6	-	-	-	2	-	1	-
Kolibrivlinder	<i>Macroglossum stellatarum</i>	T	3	-	9	-	108	-	23	-	13	-	62	-
Wolfsmelkpijlstaart	<i>Hyles aiphorbiae</i>	S.Z.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Walstropijlstaart	<i>Hyles gallii</i>	S.Z.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1*	-
Groot avondrood	<i>Deilephila elpenor</i>	S	5	6	4	4	1	3	1	7	28*	-	-	1
Klein avondrood	<i>Deilephila porcellus</i>	S	1	-	2	-	2	-	1	-	-	-	1	-
Sint jansvlinder	<i>Zygaena filipendulae</i>	S	-	-	379	-	140	-	513	-	-	-	81	-
Metaalvlinder	<i>Adscita statice</i>	S	-	-	59	-	3	-	144	-	-	-	32	-
Sint jacobsvlinder	<i>Tyria jacobaeae</i>	S	-	-	2	30	6	25	-	-	-	-	76	1.000

Toelichting: T = trekvlinder   - = niet gemeld / niet waargenomen
 S = standvlinder   * = incl vanglampvangst
 Z = zeldzaam

st. jansvlinder foto:
Pauline Arends

Project heideblauwtje in 2007

Jelle de Vries

Deze komende zomer komt er met de inventarisatie van het heideblauwtje een einde aan een reeks projectjaren. Niet het definitieve einde. We blijven al deze 'projectsoorten' in de komende jaren wel volgen en de nodige aandacht geven. Nadat de inventarisatie voor de vlinderatlas in 2001 is afgesloten, zijn we datzelfde jaar begonnen met een serie projectjaren voor een twaalfal bijzondere Drentse vlindersoorten.

heideblauwtje man
foto:
Minko v/d Veen

In 2001 is gekeken naar de bruine eikenpage, sleedoorpage en grote weerschijnvlinder. Gevolgd door het gentiaanblauwtje in 2002 en 2003. In 2004 zijn de drie veenvlinders in kaart gebracht. De aardbeivlinder en zilveren maan stonden in 2005 op het programma en afgelopen jaar zijn komma- en heivlinder geïnventariseerd.

Van al deze soorten worden nu regelmatig de vlinders of de eitjes geteld. Er zijn monitoringplots- en routes gemaakt en door tenminste één keer per drie jaar de soorten te tellen houden we de vinger aan de pols.

heideblauwtje
vrouwje
foto:
Minko v/d Veen

Al deze telgegevens worden de terreinbeheerders aangeboden en vaak is er overleg over het te voeren 'vlinderbeheer'.

heideblauwtje
vrouwje
foto:
Minko v/d Veen

Dan nu, in 2007, de laatste vlindersoort in de rij.

Het heideblauwtje.

Het blauwtje is uit de periode 1990-2001 bekend in 330 km hokken. Ook in de jaren na de 'atlas' zijn veel gegevens binnen gekomen. Van de aanwezigheid van de vlinder, vooral in de grotere heideterreinen weten we heel veel.

heideblauwtjes foto:Minko v/d Veen

Waar we ons nu speciaal op moeten richten (n.b. alles tellen in één jaar is bijna onmogelijk) zijn de kleinere, wat minder geschikte vliegplaatsen, waaruit we de laatste 5 jaar géén gegevens hebben gekregen. Vliegen ze daar nog? En zo ja, over welke aantallen praten we? Wat mankeert er? Kan het terrein verbeterd worden? Allemaal vragen waarop we graag een antwoord willen. Er komt dus een lijst van terreinen en km hokken waarvan we méér willen weten.

heideblauwtje man
foto:
Minko v/d Veen

Op onze voorjaarsbijeenkomst zullen we de mensen vragen mee te doen aan dit onderzoek en één of enkele terreinen in hun omgeving voor hun rekening te nemen.

De vliegperiode van het heideblauwtje begint de 2de helft van juni en kan doorgaan tot half augustus. De top ligt in juli. Dat is een lange periode voor een aantal terreinbezoeken en op veel terreinen is in de 2de helft van juli ook nog kans op komma- of heivlinder. Van deze soorten willen we ook graag meer waarnemingen!

Graag zien we jullie op de voorjaarsbijeenkomst in Westerbork. Mocht u daar niet zijn! Meedoen en aanmelden voor het heideblauwtjes onderzoek kan ook bij Jelle de Vries! tel 0593-322219.

Overzicht dagvlinder waarnemingen in 2006

Jelle de Vries

Het vlinderseizoen 2006 was wat het weer betreft een seizoen van uitersten. Hele warme, bijna tropische, periodes werden afgewisseld met een aantal koude en natte weken. Voor onze waarnemingen heeft dat zeker invloed gehad in de vliegperiode van b.v. aardbeivlinder en kommavlinder. Half mei kwam een grote weeromslag en ook in augustus tijdens het vliegen van kommavlinder hetzelfde. Daartussen lange warme periodes met veel vlinders en zelfs op enkele terreinen verdroging van klokjesgentianen.

Hoe de vlinders hebben gevlogen is te lezen in het volgende korte overzicht. Het is een samenvatting van de waarnemingen van 58 personen met al zijn beperkingen en ook 'geluk' van net op het goede moment op de goede plek zijn. Alhoewel velen daar wel een neusje voor hebben.

Geelsprietdikkopje: Heel weinig gezien. Slechts 11 waarnemingen. Enkele foto's via de mail ontvangen waarop duidelijk de gele onderkant van de antennes te zien zijn.

Zwartsprietdikkopje: Dit jaar opmerkelijk veel waarnemingen gedaan in tuinen. Soms grote aantallen van 10 tot 30 stuks. De meeste zag Kina Mekkes in de spoorloot bij Dalen n.l. 30 stuks.

Kommavlinder: Het aantal waarnemingen valt niet mee. Totaal zijn 53 vlinders gezien in 14 verschillende km hokken. De 1ste op 9 juli in de Boerveensche plassen en de laatste op 13 augustus op het Noordsche veld. De vliegperiode is nadelig beïnvloed door een kouperiode in augustus.

Groot dikkopje: Bijna overal en door iedereen gezien. Soms in grote aantallen van 40 tot 50 stuks, in de 1ste helft van juli.

*groot dikkopje
foto:
Minko v/d Veen*

Aardbeivlinder: Op 4 mei is de 1ste vlinder gezien in het Schoonebekerveld. Totaal zijn 532 vlinders waargenomen. Door een weeromslag half mei zijn enkele locaties niet geteld maar ergens anders is uitbreiding van de locatie of een 'nieuwe vliegplaats' geconstateerd.

Koninginnepage: Al heel vroeg, 10 mei, vindt Rob van der Es de 1ste vlinder op de Steenkampen bij Mantinge. De vroegste vlinder in de verspreidingsatlas staat op 11 mei. In juli worden nog eens 4 stuks gezien. Later ook nog 3 stuks in augustus. Dit jaar dus 8 vlinders.

Gele luzernevlinder: Twee waarnemingen. Eén in Schoonoord, de andere in Mantinge.

Oranje luzernevlinder: Ook twee waarnemingen. 21 september op de Boekweitenplas en 22 september in het Schoonebekerveld.

Citroenvlinder: Al op 5 januari wordt de 1ste vlinder gezien op het Gieterveld. Een uitzondering want vanaf 20 maart komen méér meldingen binnen. De eerste dag van 13 graden C was 25 maart. Pas eind april- begin mei worden de eerste vrouwtjes gezien. De overwinteraars vliegen tot begin juni. Dan een maand niets tot de eerste

vlinders van de nieuwe generatie, begin juli, zich melden. Iedereen heeft citroentjes gezien, zelfs tot in november. De laatste vloog op 16 november. Een prachtig najaar!

Groot koolwitje: Vanaf half mei gezien maar in lage aantallen. Bijna nergens méér dan 10 stuks en de soort is laat dit jaar. De laatste vlinders vlogen nog eind september. Een 3de generatie?

Klein koolwitje: Heeft goed gevlogen. Soms afwezig, soms in hoge aantallen. De 1ste op 25 april en de laatste 17 oktober. Ook een 3de generatie.

Klein geaderd witje: De eerste vlinders zijn er al begin mei. Soms in grote aantallen, tot 100 stuks bij het Leekstermeer op 28 juli. Gezien tot eind september, dus ook een 3de generatie.

Oranjetipje: In het begin van de vliegperiode overal gezien en soms in grote aantallen b.v. op 5 mei in de Slokkert 73 stuks. De kou en regen vanaf half mei had behoorlijk invloed op de populatie. De laatste vlinder op 13 juni in Dalen.

oranjetipje foto: Minko v/d Veen

Resedawitje: Een trekvlinder die af en toe Drenthe bereikt. Dit jaar zijn 5 vlinders gemeld. Heel goed verspreid over de provincie, in Roden, Doldersummerveld, Dalen, Coevorden en Midlaren. Hoeveel zouden er werkelijk gevlogen hebben?

Groentje: Heeft het ook prima gedaan. Veel gezien. De 1ste op 4 mei, tijdens een kouperiode van half mei een dip, maar begin juni weer aanwezig. Half juni is de vliegperiode voorbij.

Eikenpage: Al een paar jaar worden weinig eikenpages gezien. Dit jaar zijn 56 vlinders geteld op 14 verschillende locaties. Gaat het slecht met de soort of nemen we te weinig tijd voor het waarnemen? De piek van de waarnemingen lag tussen 10 en 15 juli.

Bruine eikenpage: Géén vlinder gezien dit jaar. Ondanks dat drie personen in de vliegperiode 19 keer Klein Zwitserland hebben bezocht. Zijn we de soort kwijt? Volgend jaar (2008) staat de vlinder weer op de lijst als projectvlinder. Hopelijk levert intensief onderzoek dan iets op.

Sleedoornpage: In november 2005 zijn rond de vlindertuin in Zuidwolde 15 eitjes geteld. Later in ene privé tuin en in de sleedoorns langs de Marsdijk nog eens 18 stuks zodat het totaal op 33 komt. Op 31 juli is de 1ste vlinder gezien. De vlindertuin was een favourite plek, daar zijn over een langere periode meerdere vlinders waargenomen. Minimaal zijn 8 vlinders gezien. Vorig jaar (2005) 7 eitjes en 5 vlinders. Ook in de omgeving van De Wijk en Bloemberg is naar eitjes gezocht. Helaas, (nog) niets!

Kleine vuurvlinder: Begin mei begint het te vliegen. Tot half mei hier en daar gezien. Na de kouperiode van half mei in juni niet meer waargenomen. In juli zijn de vlinders weer aanwezig, de aantallen aanvankelijk laag, worden steeds hoger, totdat de piek van de 3de generatie, eind september bereikt wordt. Op veel terreinen aantallen van 20 tot 40 stuks. De laatste vlinder is gemeld op 16 oktober.

Bruine vurvliender: Heeft ook goed gevlogen. Al een paar jaar wordt de 1ste vlinder gezien rond 12 mei. Dit jaar was de 1ste vlinder op 11 mei. Met enkele dipjes heeft de vlinder gevlogen tot half september.

Heideblauwtje: De top was dit jaar een telling van 2710 stuks op 6 juli in het Bunnerveen. Vorig jaar telde men daar 2500 stuks. Op veel terreinen heeft het heideblauwtje goed gevlogen en zijn zelfs nieuwe vliegplaatsen ontdekt. B.v. Noord Hijkerzand. Projectvlinder in 2007.

Veenbesblauwtje: Een toename t.o.v. vorig jaar. Toen een totaal van 47 stuks, dit jaar 142 vlinders. Hoofdzakelijk toe te schrijven aan de hogere aantallen in de Meeuwenplas (Dw) en Sellingen (Gr).

Icarusblauwtje: Bijna overal wel gezien in redelijke aantallen. Op veel terreinen met rolklaver soms 10 stuks en méér. Een uitschieter had Willem van Hemmen die begin augustus op de Hemelrijkkampen méér dan 200 vlinders telt.

Boomblauwtje: Al vanaf het begin, eind april, vlogen in veel tuinen 2 of 3 boomblauwtjes. Ook de volgende generatie heeft zich goed laten zien. Soms tot 10 stuks per locatie. De top was 18 stuks op 14 juli op het Steenbergerveld.

Gentiaanblauwtje: Net als vorig jaar vloog, voor ons gevoel, de vlinder te vroeg. In de 1ste helft van juli zijn veel vlinders geteld terwijl de ontwikkeling van de klokjesgentiaan traag op gang kwam. Op enkele plaatsen zelfs verdroging van de planten door de hitte in juli.

Op de wat vochtiger terreinen is de eiafzetting goed. Nadat eind juli en in augustus veel regen is gevallen, komt de bloei van de klokjesgentianen echt op gang. Half augustus 70% bloei. De vlinder vliegt dan al niet meer. Er zijn enkele nieuwe groeiplaatsen met eitjes gevonden. Helaas ook enkele plaatsen waar géén eitjes zijn afgezet.

Grote weerschijnvlinder: Evenals vorig jaar één vlinder waargenomen aan de Kolonieweg in Havelte (golfbaan). Dit jaar op 2 juli, vorig jaar op 6 juli.

Wie gaat in de vliegperiode eens serieus kijken? Verder een paar onbevestigde / twijfelachtige vlinders in de Glimmermade (dezelfde plek waar vorig jaar een vlinder is gezien) en bij Zuidlaren. De grote weerschijnvlinder is projectvlinder in 2008.

Atalanta: Zo rond de 10de mei komen de eerste vlinders Drenthe binnen. De 1ste meldingen dateren van 11, 13 en 14 mei. Daarna wel overal gezien echter bijna nooit in hoge aantallen. Eind oktober zaten nog veel vlinders te fourageren op valfruit. Te laat om op de terugtrek Zuid Frankrijk nog te halen.

atalanta foto: Minko v/d Veen

De laatste vlinder is gezien op 29 november. Hier overwinteren dus!

Distelvlinder: Na een uitgesproken slecht 2005 dit jaar weer veel vlinders. De 1ste kwam op 21 april aanvliegen. Echt een voorloper want vanaf eind mei komen de meldingen binnen.

Met af en toe een dip blijft het doorgaan tot half oktober wanneer nog zuigende vlinders op klimop worden gezien. Totaal in 2007 367 stuks. Eén van de betere jaren.

Kleine vos: Na een mager 2005 zijn dit jaar méér vlinders gezien. Op 23 april zowel in Roden als Schoonebeek de 1ste vlinder. Daarna overal gezien maar meestal in lage aantallen, zelden méér dan 10 vlinders. Een uitzondering was de tuin van Irene Brave in Bloemberg waar op 6 september nog 38 stuks foerageerden. De laatste is van 15 november.

Rouwmantel: Vanaf eind juli tot eind augustus hebben we een kleine invasie van rouwmantels gehad. Wie herinnert zich niet de grote invasie van 1996? In Drenthe zijn 20 vlinders gezien met juiste km hok en datum. Daarnaast nog 5 onbevestigde vlinders (van horen zeggen...). De piek met 8 vlinders lag tussen 13 en 16 augustus. Nu maar afwachten of het gevolgen heeft voor volgend voorjaar met het waarnemen van overwinteraars.

Dagpauwoog: Vorig jaar slecht. Dit jaar was het afwachten of er herstel van de populatie zou komen. De vlinder heeft redelijk goed gevlogen. Overal wel gezien maar vaak in lage aantallen. Ook in de herfst op buddleia niet zoveel vlinders. Toch zijn er enkele positieve uitzonderingen geweest. De vlinder komt uit het dal!

Gehakkelde aurelia:

Van de in 2005 getelde 124 gehakkelde aurelia's hebben 31 stuks de winter overleefd. Deze 25% vormden de basis voor de latere generatie. Vanaf juli tot laat in oktober zijn 287 vlinders van de nieuwe generatie geteld, zodat de totaal score dit jaar 318 vlinders is. Het hoogste aantal sinds 2000.

gehakkelde aurelia foto: Minko v/d Veen

Een overzicht:

Jaar	Totaal	Overwinteraars
2000	234	?
2001	200	16
2002	121	?
2003	264	28
2004	252	16
2005	124	11
2006	318	31

Voor alle duidelijkheid de 31 overwinteraars van 2006 zijn vlinders geboren in 2005.

Landkaartje: Ook één van de soorten die het in 2005 erg slecht hebben gedaan. De vlinder heeft zich iets hersteld. De meeste waarnemers hebben landkaartjes gezien maar zelden méér dan 10 stuks. De vlinder werd veel waargenomen op gulden roede. Gelukkig ook enkele uitzonderingen met 20 tot 50 stuks in Schoonebeek en Oudemolen.

Het mooie najaarsweer gaf zelfs een 3de generatie met behoorlijke aantallen in september. Totaal in september 25 stuks op 8 locaties.

Zilveren maan: De populatie in de Elperstroom heeft zich behoorlijk uitgebreid tot 179 stuks van de 2de generatie. Ook Bij Willem van Hemmen vlogen 15 vlinders. Ondanks intensief zoeken op de andere mogelijke vliegplaatsen zijn daar geen zilveren manen gezien.

Zeer verrassend was dat nu pas bekend is geworden dat Paul Gelderloos op 2 juni 2003 één zilveren maan heeft gezien in het Schoonebekerveld.

kleine vos foto: Minko v/d Veen

Veenbesparelmoer: In de veentjes van boswachterij Dwingeloo vloog slechts 1 vlinder. Daartegenover een behoorlijke uitbreiding in boswachterij Grolloo. In het Spaarbankbosch zijn al twee jaar géén vlinders meer gezien.

Totaal in 2004	49 stuks
2005	56 stuks
2006	107 stuks.

Kleine parelmoer: Alleen in het Reestgebied is dit jaar een vlinder gezien. De voorlaatste waarneming was in 2004.

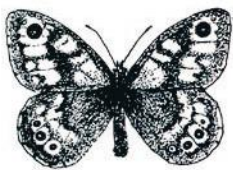
Keizermantel: Ook een soort die jaren is weggebleven. Voor het laatst gezien in 2003. Dit jaar 9 meldingen en 1 onbevestigde waarneming. Bijna allemaal in juli. Is er iemand die hier wel eens een mannetje heeft gezien?

Bont zandoogje: Het bont zandoogje breidt zich nog steeds verder uit over Drenthe. Het wordt overal gezien met van elke generatie stijgende aantallen. De 1ste vlinder vloog op 24 april, de laatste op 17 oktober.

Een mooi voorbeeld is een monitoringroute bij de Grittenborg in Hoogeveen al jaren geteld door Aswin Mulder. Afgelopen jaar is de route 23 keer gelopen van 16 april tot 20 september.

Van deze 23 bezoeken zijn 13 keer bont zandoogjes gezien. Totaal 44 vlinders. Ook op het Grootveld bij Dalen vlogen op 15 mei 30 vlinders.

Argusvlinder: Als tegenhanger van het bont zandoogje gaat het met de argusvlinder slecht.

argusvlinder tekening: Ate Dijkstra

Vorig jaar al heel weinig gezien, ook dit jaar zijn slechts 18 vlinders waargenomen, waarvan 3 vlinders op één locatie.

De andere 15 vlinders zijn gezien op 15 verschillende locaties.

Niet alleen in Drenthe gaat het slecht met de argusvlinder. Het beeld is landelijk volgens de Vlinderstichting.

Koelvinkje: Heeft prima gevlogen. Vanaf eind juni tot begin augustus. Op enkele plaatsen zelfs heel veel b.v. De N.A.M. locatie bij Langelo met 128 stuks op 7 juli en de Bieuw met 82 stuks op 21 juli.

Hooibeestje: gedurende het hele seizoen regelmatig gezien. De vliegperiode was van 8 mei tot 9 september in twee generaties.

Veenhooibeestje: De ontwikkeling kwam laat op gang dit jaar. In het Hingsteveen zijn méér vlinders geteld dan vorig jaar. Nu 299 t.o.v. vorig jaar 156.

Op de andere vliegplaatsen iets minder. Op een transect in het Fochteloërveen werden 191 vlinders geteld.

Oranje zandoogje: Is haast overal waargenomen. Een stabiel beeld. In de Bieuw werd op 21 juli 308 stuks geteld.

Bruin zandoogje: Hetzelfde beeld als oranje zandoogje. Bijna overal gezien. Vaak in grote aantallen, b.v. 150 stuks bij het Leekstermeer op 28 juni.

Heivlinder: Met de heivlinder gaat het al een aantal jaren niet goed. De lage aantallen van voorgaande jaren zijn nog te verklaren doordat waarnemers misschien niet op de juiste tijd op de goede plek waren.

Dit jaar was de heivlinder samen met de kommavlinder projectvlinder en zijn veel mensen gericht gaan zoeken. Het resultaat is 64 vlinders in 16 verschillende km hokken. Het valt niet mee! Volgend jaar verder kijken.

Overzicht van het aantal soorten vanaf 1992.

1992	43 soorten	2000	44 soorten	
1993	43	2001	41	„
1994	43	2002	37	„
1995	45	2003	44	„
1996	46	2004	43	„
1997	44	2005	42	„
1998	44	2006	45	„ incl bruine eikenpage!
1999	39			„

Nieuw in 2006 t.o.v. 2005: resedawitje

Verdwenen in 2006 t.o.v. 2005:

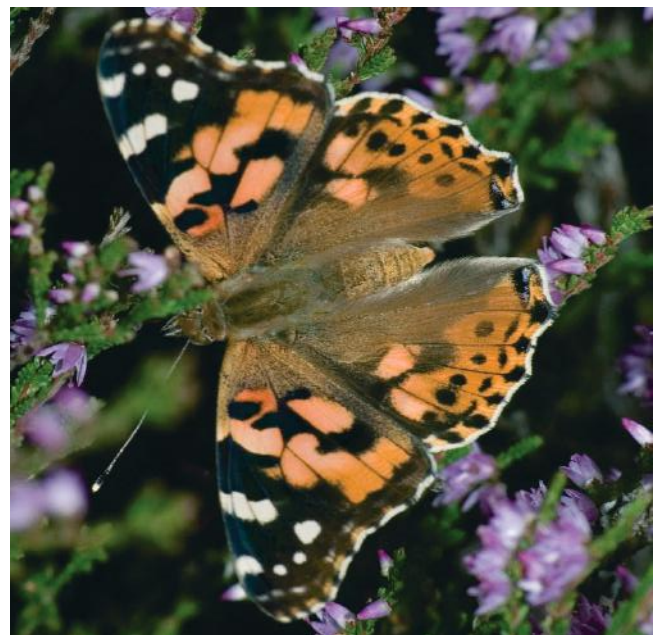
grote vos
rouwmantel
keizermantel
kleine parelmoer

Trend:

Beter dan vorig jaar:

Verontrustend:

kleine vos
eikenpage
landkaartje
bruine eikenpage
dagpauwoog
kommavlinder
heivlinder
argusvlinder

distelflinder foto: Minko v/d Veen

Het gentiaanblauwtje in 2006

Jelle de Vries

Voor ons gevoel loopt de ontwikkeling van klokjesgentiaan en gentiaanblauwtje niet gelijk. Evenals vorig jaar is de vlinder begin juli aanwezig, maar klokjesgentianen zijn dan amper te vinden. Die late ontwikkeling is mogelijk versterkt door een warme en droge juni maand.

klokjesgentiaan foto: Hilly Tepper

Op enkele (droge) terreinen stonden de planten er schraal en armetierig bij.

Later, in de tweede week van augustus, begon de "moesson" en zag je een explosie van bloemen. Wel te laat, de vlinder had de eerste stengels toch gevonden en zijn werk gedaan. Wat eiafzetting betreft een redelijk jaar. Zoals altijd op de ene plek méér eitjes, op een andere plaats minder.

Een (oppervlakkige) beoordeling van de populaties staat in de lijst onderaan dit artikel. Dat de ontwikkeling van vlinder en plant (in onze ogen) niet parallel loopt, is misschien ook wel normaal.

Een langere periode van waarnemen zal daar duidelijkheid in brengen. Verheugend is wel dat op veel plagstroken uit 2004 dit jaar kiemplanten gevonden zijn.

In een geval was zelfs op één jonge stengel eitjes afgezet.

Twee jaar na het plaggen, zo is landelijk bekend, kun je de eerste kiemplanten verwachten. Gelukkig is dat in Drenthe ook zo. Het gebruik van kalk, om de kieming te stimuleren, is bij ons (nog) geen algemeen gebruik. Wel zijn enkele proefstroken bekalkt en we wachten de ontwikkeling af.

Ook dit jaar zijn enkele nieuwe groeiplaatsen van klokjesgentiaan (her)ontdekt.

Het zijn Boerenveensche plassen, Scharreveld zuid en Leggelderveld, terwijl ook op enkele plaatsen in Drenthe kleine groeiplaatsen c.q restanten, van 5 tot 10 planten, teruggevonden worden.

Al deze groeiplekjes willen we wel in ons archief opnemen! In de herfst van 2006 zijn, door het project "Heide- en veenvlinders", op een tiental terreinen weer plagstroken gemaakt. Speciaal aandacht wordt daarbij gegeven aan kleine groeiplaatsen die later kunnen dienen als 'step stone' voor de vlinder.

Het groeiplaatsen netwerk moet intensiever. Ook voor de veenvlinders is in een tweetal veentjes opslag verwijderd en zijn randen vrijgesteld van struiken en bomen. Al dit kleinschalig werk wordt uitgevoerd of uitbesteed door Landschapsbeheer Drenthe.

Daarnaast besteden ook de terreineigenaren steeds meer werk aan het behoud van de populaties. In hun planning houden ze rekening met de bekende groeiplaatsen van de klokjes. Kleinschalig werk zoals; een klein plekje maaien, iets opslag verwijderen, bomen zagen of een raster tijdelijk verzetten wordt gedaan.

Ook bij grootschaliger plaggen kan een groeiplaats nauwkeurig aangesneden worden.

gentiaanblauwtje foto: Hilly Tepper

De 'Blauwe brigade' van IVN Aa en Hunze is niet meer de enige in Drenthe. Een tweede 'Blauwe brigade' is afgelopen herfst van start gegaan uit Diever. Een initiatief van IVN afd. Westerveld.

In een zestal terreinen rondom Diever, eigendom van NM, SBB en Drents Landschap, zijn plagstroken gemarkeerd. Op dit moment is het werk in een tweetal terreinen al klaar.

Mochten er nog mensen zijn, die de handen uit de mouwen willen steken en af en toe op een zaterdag aan de schop willen staan?

Dan zijn hier de telefoonnummers van de contactpersonen:

Blauwe brigade Gieten:

Frits Boersma,

0592-271631.

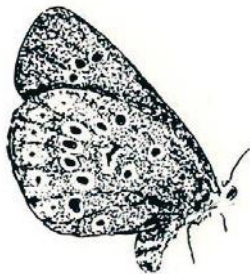
Blauwe brigade Diever:

Margreet van der Valk,

0521-592717.

De stand van zaken van de blauwtjes in de diverse terreinen.

tekening gentiaanblauwtje:
Ate Dijkstra

Verder zoeken we nog een paar mensen die een monitoringplot van het gentiaanblauwtje willen tellen. Dat betekent twee keer eitjes en stengels tellen, in juli en augustus, in een vak van 10 bij 10 meter op het Dwingelderveld. Liefhebbers neem contact met: Jelle de Vries! Tel 0593-322219.

Broekland		slecht
Ballooërveld noord		zeer goed
Ballooërveld zuid		zeer goed
Eexterveld / Westerholt		zeer goed
Witterveld Assen		verdwenen
Scharreveld noord		zeer goed
Scharreveld zuid		zeer goed
Holtherzand		goed
Leggelderveld		zeer goed
Dwingelderveld	Holtveen	goed
„	Kraloërheide	matig
„	Ontginning	zeer goed
„	Smitsveen	slecht
„	Aardrijksveen	goed
„	Moordenaarsveen	goed
„	Benderse plassen	matig
„	Benderse/ schaapskooi	matig
„	Meeuwenplassen	matig
„	Drostenvveen	goed
„	Davidsplassen	goed
Havelterberg		zeer goed
Kleine startbaan		matig
Wapserveld		goed
Koelingsveld / Bouwersveld		matig
Doldersummerveld	midden	matig
„	noord	matig
„	west	matig
Mantingerzand		twijfelachtig
Hemelrikkampen		verdwenen.

Naast deze populaties zijn er nog een aantal kansrijke terreinen waar veel klokjesgentianen groeien, maar waar onderzoek naar de waardmieren gedaan moet worden. Als we weten of die er leven, is de stap naar een eventuele herintroductie niet ver meer. Deze terreinen zijn; Terhorsterzand, Elperwesterveld, Meeuwenplassen Boswachterij Grolloo, Uffelter binnenveld, Martenswal en Lange veen.

(Het werk aan het gentiaanblauwtje wordt mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Provincie Drenthe in het kader van het soortenbeleid.)

De hei- en de kommavlinder tellen....

Hilly Tepper

In 2006 heeft de vlinderwerkgroep Drenthe extra aandacht besteed aan de hei- en kommavlinder.

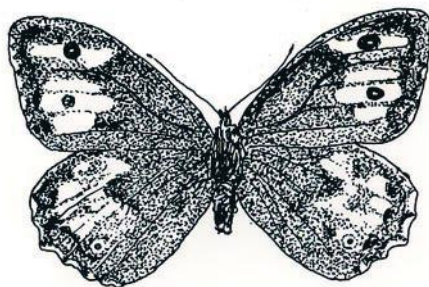
De mensen die meegedaan hebben aan het tellen van deze soorten, op aangegeven heidegebieden, zullen op de voorjaarsbijeenkomst in Westerbork de resultaten vernemen. De vraag is altijd weer: hoe staat het met deze soort?

heivlinder foto: Hilly Tepper

In het tijdschrift "de levende natuur" nr.6 nov.2006 107de jaargang - uitgegeven als themanummer VOFF 10 jaar staat een artikel over het inventariseren en voorspellen van het voorkomen van vlindersoorten.*

"Dat wil ik lezen", beslis je als inventariseerder, omdat je ziet dat de heivlinder als eerste voorbeeld wordt genomen. Het voorkomen van de heivlinder in Drenthe wordt vergeleken met het voorkomen in Brabant en de Veluwe. Na het lezen was ik verbaasd, dat er met de getallen zoveel meer kan worden berekend, dan "hoe doet ie het".

heivlinder tekening: Ate Dijkstra

Op het Hotherzand – tussen Beilen en Westerbork en op het Reyntjesveld bij Westerbork heb ik bovengenoemde vlinders geteld.

Ik weet dat beide soorten er voorkomen, want ik tel op beide terreinen meer dan 10 jaren. Op het Hotherzand komt ook het gentiaanblauwtje voor met eitjes.

Door intenser kijken, meerdere keren in de vliegtijd, op goede momenten van de dag, kwam ik tot een hoger aantal dan ooit te voren. Gewoon nadenkend zou je zeggen: de hei – en kommavlinder is op beide terreinen toegenomen. Dat je dat niet zomaar mag zeggen, wist ik en weet ik nu nog beter.

Het is fijn om meerdere exemplaren te kunnen tellen, maar de fladderende beestjes in de zon te zien, is voor mij steeds weer een "warme natuurbeleving".

* Titel van het artikel is : Verspreiding in beeld met kanskaarten. Henk Sierdsma, Rogier Pouwels, André van Kleunen en Ruud Foppen.

kommavlinder foto: Hilly Tepper

De vlinders van La Palma en Nieuw Zeeland

Alle foto's bij dit artikel zijn van:
Ate Dijkstra

Ate Dijkstra

In 2004 ben ik eind september – begin oktober op vakantie geweest op La Palma. La Palma is met El Hiero de meest westelijke van de Canarische eilanden.

De Canarische eilanden zijn een serie vulkanische eilanden in de Atlantische oceaan voor de Noord Afrikaanse kust. De kortste afstand tussen de Afrikaanse kust en het dichtstbijzijnde eiland, Fuerteventura, is 92 kilometer. La Palma ligt ongeveer 450 kilometer uit de kust. De eerste van die serie vulkanen Fuerteventura en Lanzarote zijn 20-30 miljoen jaren geleden ontstaan. Door erosie zijn het thans vlakke dorre eilanden.

De eilanden Tenerife en La Palma zijn veel recenter ontstaan namelijk respectievelijk 7 miljoen en 2 miljoen jaar geleden. De vulkaan op Tenerife is liefst 3400 meter hoog en is daarmee de hoogste berg van Spanje. Op La Palma reiken de toppen tot 2400 meter.

Het meest opvallende van La Palma is de aanwezigheid van een keteldal (Caldera Taburiente) met een diepte van 1,5-2 kilometer en een omtrek van circa acht kilometer. Via een diep ingesneden kloof (Banco de Angustias) staat die verbinding met de zee. Oorspronkelijk dacht men dat het keteldal is ontstaan door het inzakken van de magmakamer van de vulkaan. De laatste theorie is echter dat de vulkaan wat uit het lood is geraakt en er sprake is geweest van een gigantische aardverschuiving.

Foto 1. La Palma. Landschap bij de vulkaan Teneguía.

Erosie door wind en water deden de rest. Die aardverschuiving was ook de inspiratiebron voor een rampenfilm waarin New York door een reusachtige tsunami wordt getroffen. Naast deze grote vulkaan zijn ook een serie kleine vulkanen aanwezig. De laatste in die rij, de vulkaan Teneguía, was in 1971 nog actief. (foto 1)

De Canarische eilanden liggen in een gebied met een noordoostelijke passaatwind. Het gevolg is dat door stijgingsregens de Noordoost zijde van La Palma relatief veel regen ontvangt namelijk ongeveer 800 millimeter per jaar. Dat is ongeveer evenveel als in Drenthe.

De kenmerkende vegetatie daar zijn de laurierbossen. De westzijde ligt in de regenschaduw en is het daar veel droger en zonniger. Profiteren wij in onze streken van de warme golfstroom. Bij de Canarische eilanden is sprake van een voor die breedten koude golfstroom.

Pas rond het begin van de jaartelling zijn de Kanarische eilanden door mensen gekoloniseerd.

De eerste Europeanen die de eilanden aandeden merkten op dat de bewoners van de eilanden geen boten en vloten kenden. Het is dus volstrekt onduidelijk hoe deze de eilanden hebben bereikt.

Foto 2 Nieuw-Zeeland. Gezicht vanaf de vulkaan Ruapehu naar de vulkaan Ngauruhu.

Gezien de vulkanische oorsprong deed La Palma mij wat denken aan sommige delen van Nieuw-Zeeland. Een land die ik vier jaar geleden heb bezocht.

Nieuw-Zeeland is 60 miljoen jaar geleden afgedreven van Australië. De afstand Australië – Nieuw-Zeeland is tegenwoordig 2000 kilometer. Nieuw-Zeeland is natuurlijk aanzienlijk groter dan La Palma.

Delen van Nieuw- Zeeland hebben ook een sterk vulkanische inslag. (foto 2)

De natuur is uiterst gevarieerd. Er is hooggebergte en er zijn laagvlakten. Er zijn kurkdrome gebieden en gebieden met een neerslagcijfer van 8000 millimeter per jaar. Dat is ongeveer 10 keer zoveel als in Nederland valt.

Het noorden van Nieuw-Zeeland is subtropisch en meest zuidwestelijk deel doet het meest denken aan Noorwegen met zijn fjorden. Door het isolement van Nieuw Zeeland is het aantal zoogdieren beperkt tot een tweetal vleermuissoorten. Deze kunnen vliegen, maar zoeken hun voedsel al kruipend over de grond.

Foto 3. De Weka (*Gallirallus australis*) is een ralachtige die zijn vliegvermogen heeft verloren. Nieuw- Zeeland, Cape Foulwind, Zuidereiland.

Ook het aantal inheemse soorten landvogels is erg gering. Iemand die liefheeft in stormvogels, pijlstormvogels en albatrossen en kan echter zijn hart ophalen.

Nieuw-Zeeland kent en kende een aantal vogelsoorten die het vliegvermogen hebben verloren. Het bekendst zijn de kiwi en de uilpapegaai (Kakapo). Verder zijn er enkele ralachtigen, namelijk de weka en de takahe, een soort purperkoet, die hun vliegvermogen hebben verloren (foto 3).

Er kwamen ook een 12 tal moa soorten voor. De grootste soort van deze niet vliegende vogelfamilie bereikte een hoogte van 3 meter. De kleinste was zo groot als een kalkoen. Deze moa soorten zijn verdwenen in de kookpotten van de eerste bewoners van Nieuw Zeeland of uitgestorven door de vernietiging van hun biotoop.

Nieuw Zeeland is relatief laat door mensen gekoloniseerd. De maori's arriveerden circa 800 (500?) na Christus. De eerste Europeanen verschenen 1642 voor de kust van Nieuw Zeeland. Het was de Nederlander Abel Tasman.

De eerste contacten met de inheemse bevolking verliepen bepaald niet vreedzaam en was de reden dat Abel Tasman Nieuw Zeeland links liet liggen. De eerste Europeaan die werkelijk aan land ging en Nieuw Zeeland onderzocht was de Engelsman James Cook (1769).

Wat heeft dit alles nu met vlinders te maken. Reizend naar die gebieden leef je in de veronderstelling dat daar de nodige dagvlindersoorten te zien zullen zijn. De werkelijkheid valt echter bitter tegen.

In Nieuw-Zeeland komen maar 23 dagvlindersoorten voor. In Japan, dat ongeveer even groot is als Nieuw-Zeeland en ongeveer op dezelfde breedtegraad ligt maar dan op het noordelijk halfrond, komen maar liefst 225 soorten dagvlinders voor. Van de 23 Nieuw-Zeelandse soorten zijn 16 soorten inheems.

Foto 4. Common copper (*Lycaena salustius*), een soort vuurvlindertje, is een van de weinige echt algemene inheemse dagvlindersoorten van Nieuw-Zeeland

De 7 andere soorten zijn trekvlinders, dwaalgasten of zijn door de mens geïntroduceerd. Echt algemeen in bepaalde delen is een soort behorend tot de blauwtjes (vuurvlinders) en de engelse naam "common copper" (*Lycaena salustius*) heeft (foto 4).

Daarnaast komen drie vuurvlindersoorten waarvan twee soorten (*L. raupahara*, *L. feredayi*) sterk lijken op *L. salustius*). Verder zijn de australische distelvlinder (*Cynthia kershawi*), en een soort die erg sterk lijkt op onze atalanta (*Vanessa gonerilla*) vrij algemeen. In het hooggebergte en beukenbossen, en dan nog slechts op enkele plekken, vliegen er verder nog enkele soorten behorend tot de zandoogjes rond. Ook zijn er enkele soorten meegekomen met cultuurgewassen zoals enkele soorten witjes, ondermeer klein koolwitje (*Pieris rapae*) en de monarchvlinder (*Danaus plexippus*).

Ook wat de Canarische eilanden betreft valt het aantal dagvlindersoorten sterk tegen en gaat het slechts om 25 soorten. Namelijk enkele soorten behorend tot de witjes en geeltjes (8 soorten) en 5 soorten blauwtjes. Een soort van de blauwtjesgroep, het Kanarisch blauwtje (*Cyclinus webbianus*), komt alleen op de Kanarische eilanden voor.

De familie van de vossen is met zes soorten vertegenwoordigt. Het gaat om de welbekende atalanta (*Vanessa atalanta*) en een nauwe verwant, de Indiase atalanta (*Vanessa indica callirhoe*) en verder de distelvlinder (*Cynthia cardui*), de Amerikaanse distelvlinder (*Cynthia virginienensis*), de kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) en de kardinaalsmantel (*Pandoriana pandora*).

De kardinaalsmantel is een zeer grote soort behorend tot de parelmoervlinders (foto 5)

De zandoogjes zijn met drie soorten vertegenwoordigt namelijk een soort heivlinder (*Hipparchia wyssii*), het bruin zandoogje (*Maniola jurtina*) en een ondersoort van het bont zandoogje (*Pararge aegeria*) *xiphioides*. (foto 6)

Foto 6. La Palma. Ondersoort van het bont zandoogje (*Pararge aegeria xiphioides*)

Verder komt er een soort behorend tot de dikkopjes voor namelijk een ondersoort van het dwergdikkopje (*Thymelicus acteon christi*). Naast de monarchvlinder, die rond 1880 op de Kanarische eilanden is geïntroduceerd, komt ook een monarchvlindersoort voor die mogelijk endemisch is.

Zeker wat Nieuw-Zeeland betreft zou je gezien de diversiteit aan landschappen en klimaatszones verwachten dat in de loop van tijd wel tal van soorten of ondersoorten zullen zijn ontstaan. Niets is minder waar.

Op het kleine La Palma komen nog meer dagvlindersoorten voor dan in Nieuw Zeeland. In Nieuw-Zeeland is het aantal endemische soorten echter veel groter. Dat is, gezien de geïsoleerde ligging van het land, niet zo vreemd. Wat mij verder opviel was de wereldwijde aanwezigheid van trekvlinders die sterk lijken en sterk verwant zijn aan onze atalanta en distelvlinder.

De armoede aan dagvlindersoorten is wat La Palma betreft mogelijk het gevolg van de geringe oppervlakte van het eiland, de geïsoleerde ligging en de vulkanische activiteiten. Wat Nieuw Zeeland betreft kan de geringe oppervlakte echter niet het probleem zijn. Wel kunnen de vulkanische activiteiten gecombineerd met een geïsoleerde ligging een belangrijke negatieve invloed hebben gehad op de soortvorming.

Hetzelfde geldt ook voor de verschillende ijstijden die Nieuw-Zeeland heeft gekend. Vooral op het Zuidereiland zijn de sporen van de gletsjers in het landschap nog zichtbaar. Dat er wel degelijk sprake is van soortsvorming blijkt uit recent uitgevoerd DNA onderzoek aan de "common copper" (*Lycaena salustius*). Uiterlijk lijkt het één soort. DNA onderzoek laat zien dat het mogelijk om dertig soorten gaat. De evolutie betrapt.

Foto 5. Drinkende Kardinaalsmantel (*Pandoriana pandora*). Zarza, La Palma.

